

Tema obitelji u hrvatskim frančezarijama

Brajković, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:543691>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Hrvatski jezik i književnost i
Engleski jezik i književnost

Lana Brajković

Tema obitelji u hrvatskim frančezarijama

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Zlata Šundalić, trajni izbor

Osijek, 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Hrvatski jezik i književnost i
Engleski jezik i književnost

Lana Brajković

Tema obitelji u hrvatskim frančezarijama

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: teorija i povijest književnosti

Mentorica: prof. dr. sc. Zlata Šundalić, trajni izbor

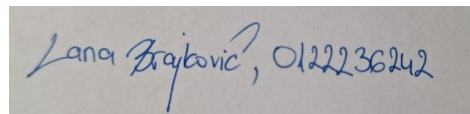
Osijek, 2024.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 14. 9. 2024.

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink. The signature reads "Lana Zrjavčić, OIB 22236242".

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U ovome završnom radu istražuju se i analiziraju teme obitelji i obiteljski odnosi unutar dubrovačkih frančezarija. Interpretirati će se tri odabrana teksta – *Nauk od žena*, *Nauk od muževa* i *Ženidba usilovana*. U samome uvodu ukratko se upoznajemo s pojmom frančezarija i povijesnim kontekstom. U nastavku rada, analizira se i tumači uloga obitelji i braka u odabranim tekstovima. *Nauk od žena* djelo je koje se temelji na Lambrinoj želji da na silu zadrži Anicu izvan utjecaja svijeta. Nadalje, *Nauk od mužova* prikazuje poglede na brak i obitelj dvojice braće, Lambre i Gabre te način na koji njihova razmišljanja utječu na njihove živote. U konačnici, *Ženidba usilovana* prikazuje dilemu lika Lambre treba li se oženiti puno mlađom djevojkom Anicom ili ne. U završnom poglavlju navode se zaključci do kojih se došlo pomnom analizom i interpretacijom odabranih tekstova te korištena literatura.

Ključne riječi: frančezarija, obitelj, *Nauk od žena*, *Nauk od muževa*, *Ženidba usilovana*

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Dubrovačke frančezarije	2
3. Tema obitelji u odabranim frančezarijama	5
3.1 <i>Nauk od mužova</i>	5
3.2 <i>Nauk od žena</i>	8
3.3 <i>Ženidba usilovana</i>	10
4. Zaključak	14
5. Izvori i literatura	15

1. Uvod

Tema ovoga završnog rada interpretacija je teme obitelji u odabranim frančezarijama – *Nauk od žena*, *Nauk od mužova* i *Ženidba usilovana*. U prvome se poglavlju donosi kratki povijesni pregled pojave frančezarija na dubrovačkom području u 18. stoljeću. Zatim se prelazi na samu središnju temu rada, tematiku obitelji i način na koji je ona prikazana u trima odabranim tekstovima. Tema obitelji analizirat će se i interpretirati uz pomoć književnih predložaka *Nauk od žena*, *Nauk od mužova* i *Ženidba usilovana* te stručne literature. Kroz sve tri frančezarije prisutni su isti likovi te će se u svakom poglavlju analizirati tip pojedinog lika i njihov pozitivan ili negativan odnos prema obitelji i braku.

2. Dubrovačke frančezarije

U 17. i 18. stoljeću dubrovačkim glumištem dominiraju upravo prerađivači Molièreovih komedija. (Batušić, 1978: 152) U 18. stoljeću na području cijele Hrvatske osjetio se utjecaj Francuske, no najviše se odrazio u Dubrovniku jer: „Dubrovnik je doduše još i sad bio otvoreniji različitim kulturnim utjecajima nego ijedan naš grad, a osobito je u osamnaestom stoljeću poraslo znanje francuskog jezika i književnosti.” (Kombol, 1945: 311) To je dovelo do toga da je u Dubrovniku postalo nužno i cijenjeno znanje francuskog. (Franičević i dr., 1974: 350)

Mirko Deanović u svome radu navodi:

„One skromne pučke komedije dubrovačke s kraja 17. vijeka nisu mogle više zadovoljiti. Trebalo je na repertoar donijeti nešto novo, a toga nije bilo. Zato i dubrovački teatar doživljuje tada svoju krizu. Ali bez teatra ne može se živjeti, pogotovu Mediteranci. Nastao je jaz između pozornice i gledališta, jaz koji će prebroditi sâm Molière.“ (Deanović, 1978: 122)

Prije same pojave frančezarija, dubrovačka pozornica sastojala se od ustaljenih oblika melodrame. (Franičević i dr., 1974: 261)

“Kako znamo, Dubrovnik je od 1682. god. imao i svoju kazališnu dvoranu u kojoj će se ubuduće održavati gotovo sve javne predstave. Bio je to Orsan, adaptirani arsenal pokraj Vijećnice, koji je sve do 1817. god., kad je za austrijske uprave izgorio, služio svojoj svrsi.“ (Batušić, 1978: 153)

Početak 18. stoljeća veliki utjecaj na hrvatsku književnost i kulturu ima upravo Francuska. Upravo su se u Orsanu odigravale sve izvedbe frančezarija, odnosno preradbi Molièreovih komedija te su se one smatrale jednim od najznačajnijih elemenata kazališta:

„Od 34 Molièreova scenska djela prevedena su, adaptirana i lokalizirana za dubrovačko podneblje (početkom XVIII st.) njih 23, što je nesumnjivo golem opus kojemu valja danas, s mnogo poštovanja prema svima onima što ga ostvariše, prosudbom teatroloških obilježja odrediti njegovo značenje za našu kazališnu povijest.“ (Batušić, 1978: 158)

Kako navode Franičević i drugi:

„Danas ne znamo sve dubrovačke prevodioce Molièrea, ali se kao najplodniji spominju Marin Tudišević (1707 – 1788) i Dživo Bunić (umro 1712), zatim Jozo Betondić (umro 1764) i Korčulanin Petar Karnavelić (1637 – 1719).“ (Franičević i dr., 1974: 351)

Sami prevoditelji uzimali su tekstove vrlo slobodno, odnosno samo kao temelj te su ostatak prilagođavali dubrovačkoj publici i kulturi:

„Nisu samo podubrovčena imena (npr. Džono, Anica, Ilija i sl.) i lokaliteti, nego su pri iznošenju pojedinih društvenih i obiteljskih pojava dubrovački prerađivači mnoge pojedinosti i odnose prilagođavali i približavali domaćim uvjetima.“ (Franičević i dr., 1974: 352)

Kako bi se pridobilo na komičnosti samih preradbi komedija naši su autori dodavali razne metafore i domaće riječi:

„Budući da se radi o preradbama, a ne o prijevodima, francuskome je predlošku dana sasvim nova boja, umetnute su domaće riječi, izrazi i folklor, dodane su neke nove usporedbe i slike, metafore i hiperbole, komična ponavljanja riječi, krilatice, narodne izreke, uskllici itd., čime se postižu veći komični efekti.“ (Lovrić Jović, 2011: 23)

Kako navodi Dunja Fališevac:

„Omjeri li se odlomak iz frančezarije o francuski original, jasno se razabiru razlike u kulturnim kodovima jednog i drugog teksta: u frančezariji izostaju ili su posve nenaglašeni svi oni elementi koji obilježavaju književni život Francuske Molièreova doba.“ (Fališevac, 2007: 266)

U dubrovačkim frančezarijama naglašavaju se društvene razlike toga doba:

„Za razliku od francuskih originala, dubrovačka adaptacije nude sliku – u klasnom pogledu – determinirana i petrificirana društva u kojem svaka klasa ima unaprijed zadano i određeno mjesto, sliku društva u kojem stoljećima kodificirana, neupitna i samorazumljiva društvena hijerarhija oblikuje i prepoznatljive tipove i mentalitete.“ (Fališevac, 2007: 270)

Uz dubrovačke frančezarije Dubrovčani su nastojali zadržati i sačuvati vlastiti jezik u predstavama kako bi bili konkurencija talijanskim predstavama:

„Da nije bilo Molièreove komedije, naša bi riječ nestala s pozornice u Dubrovniku gotovo pola vijeka ranije.“ (Deanović, 1978: 122)

Iz ovog navoda jasno je uočljivo da je hrvatski jezik bio na putu u zaborav, predstave koje su se izvodile bile su već ustaljene, a pojavom frančezarija hrvatski je jezik dobio novu priliku da nadmaši i nadglasa sve češći talijanski jezik koji se služio u predstavama.

3. Tema obitelji u odabranim frančezarijama

Promatranje i izučavanje obitelji i njene funkcije u društvu je prisutno od davnina.

„Razlog tome je važnost obitelji, njezina presudna uloga u životu svakog čovjeka od začeca do smrti. U povijesti znanosti europskog kulturnog kruga prve spoznaje o obitelji vežu se uz filozofe stare Grčke gdje se mogu razabrati različita usmjerenja već u samom pristupu promišljanju o ovoj za život presudnoj društvenoj skupini.“ (Janković, 2008: 31)

Kako navodi Benvin:

„Čovjekov put kroz povijest zapravo je put njegove obitelji, te kolijevke, škole i doma čovječanstva, kroz prostor i vrijeme. Jedva se koja druga čovječanska ustanova može, zbog svoje drevnosti, izvornosti i trajne perspektivnosti mjeriti s obitelji.“ (Benvin, 1972: 34)

Zbog toga je upravo središnji dio ovoga rada tema obitelji u dubrovačkim frančezarijama.

„Ponajčešće se obitelj javlja kao monogamna (jednobračna) zajednica jednog muža s jednom ženom. Poznata je svim kulturama, i danas je u svim zajednicama u velikoj većini.“ (Benvin, 1972: 35)

U 18. stoljeću položaj žena bio je podređen te one kao i njihovo obrazovanje često nije bilo cijenjeno od strane muškaraca: „Iako stoljeće prosvjećenosti, 18. stoljeće u Dubrovniku nije bilo sklono ženama, obrazovanim ženama još manje.“ (Fališevac, 2007: 29)

Na temelju književnih predložaka analizirat će se razni likovi te njihovi stavovi i mišljenja o obitelji, braku i ulogama supružnika.

3.1 *Nauk od mužova*

Nauk od mužova je komedija koja se sastoji od 3 ata, odnosno čina. Prvi at sadržava četiri šene, drugi deset, a treći devet. U ovoj frančezariji prikazuje se negativan stav lika Lambre prema braku i ulogama unutar obitelji. Naime, Lambro je odlučio za svoju buduću zaručnicu i suprugu uzeti mladu djevojku Anicu, dok je njegov brat Gabro uzeo Aničinu sestru Jelu:

„One su ostale bez oca i bez matere i njihov pokojni ćaće, naš drag prijatelj, priporučio nam ih je na čas od smrti i ostavio nam da imamo njima vladat i imat opas od njih, moleći nas u isto doba obadvojicu da bismo se vjerali za njih; to li ne bismo mi htjeli, da ih za koga skladna udamo, davajući nam više njih svu oblas i od oca i od vjerenika.“ (*Nauk od mužova*, I, 89)

Lambrin stav prema obitelji i obiteljskim odnosima vrlo je negativan i strog, što se može vidjeti iz njegovog mišljenja da on svoju zaručnicu može i mora kontrolirati jer je to jedini način da mu Anica ostane vjerna:

„Vladaj ti svojom kako ti hoćeš, a pusti, molim te, mene da ja vladam svojom kako je meni drago.“ (*Nauk od mužova*, I, 89)

Također za Lambrin stav prema braku se može reći da je tradicionalan: „Karakterizira ih vlasništvo oca nad obiteljskim dobrima, patrijarhalno odnosi, čvrst sustav subordinacije i odgovarajući sustav vrijednosti.“ (Janković, 2008: 31) Lambro nastoji održavati svoj autoritet nad Anicom i ostalim članovima, odnosno svojom voljom preuzima na sebe svu odgovornost: „Neki put se čini kao da je autoritet iznuđen vanjskim okolnostima i, u ovom smislu, nužan, a ponekad izgleda da je dobrovoljni čin.“ (Fromm, 1980: 77) Lambro Anicu namjerava zatvoriti u samostan kako bi postala „uzorna“ buduća supruga i kako bi ju zaštitio od lošeg utjecaja okoline. Također, Lambro je mišljenja da je suprugina jedina uloga briga o kućanstvu te da udajom žene nemaju potrebu izlaziti van, pogotovo bez pratnje. Tu je također vidljivo njegovo nepovjerenje i nesigurnost jer smatra da ako Anica izađe sama van da će ga napustiti ili prevariti:

„Ma moja hoću da žive na moj način, ma ne na nje, da ide pozitivno obučena u brunu koretu; i vidiš, ovo je sve što najbolje ima; i da ne ima rudeša ni praha na se staviti osvem samo u njeke blage dne; da stoji doma i čini posle po kući, a kad ne ima česa činiti, neka prošije koji moj baretin ili za divertiškati se neka poplete koju bječvu; da ne sluša njeke čepljuskotine i izvanštine, nego da se uklanja od njih, i da ne izlazi nigda iz kuće bez da ima koga svoga ko će je priprati.“ (*Nauk od mužova*, I, 89)

Suprotnost Lambri i njegovim stavovima lik je Gabre, njegovog brata. Gabro je razuman lik u ovoj frančezariji, te svojim pozitivnim stajalištima nastoji urazumiti svog brata. On tvrdi kako je zaručnicama i suprugama potrebna sloboda te kako ih ne treba ni u čemu ograničavati jer ipak i one imaju naviku imati vlastitu slobodu i kretati se u društvu te možemo reći da je njegov stav vrlo liberalan i da nastoji donijeti neke promjene u društvo, krenuvši od vlastitog brata:

„Ovako sam ja nastojao prohoditi s Jelom: dopustio sam joj da može uzimati u nekijem malijem stvarima svu slobodu, nijesam se nigda opriječio nje mladijem požudom i, zahvale Bogu, od svega tega nijesam joštera imo uzroka za kajati se. Nijesam joj nigda branio da ide na skladne posjede.“ (*Nauk od mužova*, I, 90)

Različiti stavovi o bračnim ulogama unutar obitelji razlog su rasprave među dvojicom braće.

„*Gabro*: Ti si, moj brate, silom dopotezao ove ludosti. Zbogom. Promijeni tvoju ćud i znaj da saviše zatvorat i čuvati svoju ženu jako je rđav posao. Ja sam ti dobar sluga.“ (*Nauk od mužova*, I, 92)

Anica i Jela dvije su sestre koje su obećane Lambri i Gabri. Anica, iako prividno naivna i nevinna djevojka, sluša sve Lambrine zapovijedi kako bi mu odala dojam poslušne zaručnice i buduće supruge. Ona se pretvara da je zaljubljena u Lambra, no brakom s njim želi izvući samo korist, dok je zapravo potajno zaljubljena u Džonu, a Džono mrzi Lambro:

„*Koštica*, evo onoga stražanina koga moje srce mrzi ko nemila tođura one koju ja adoravam.“ (*Nauk od mužova*, I, 92)

Time se može zaključiti kako Anici pojam braka i obitelji ne znači puno, njen cilj je okoristiti se Lambrom, a to postiže manipulacijom:

„*Anica*: Čekam s velikom požudom da se opet prije vratiš. Poteži se, ako ti je drago, sve što prije možeš: ja mrem kad sam jedan čas bez tebe.“ (*Nauk od mužova*, II, 102)

U konačnici, Anica se na prevaru udaje za Džonu, pretvarajući se da je Jela, a Lambri se njegovim stavovima obijaju o glavu:

„*Nebo* nije nas bilo nimalo stvorilo za da se vidimo zajedno sjedinjeni: ja sam se poznala nedostojna od tvoje ljubavi i zato žudjela sam prije vidjeti se u drugoga u ruci, negli uživati bez da mi se dostoji jedno srce ko vaše.“ (*Nauk od mužova*, III, 111 – 112)

*

Na temelju ovoga djela možemo uočiti kako upravo pretjerana ljubomora i pretjeran osjećaj kontrole koju je pokazao Lambro dovodi samo do prevare i obmane. Publika se tako potiče na razmišljanje koliko je zapravo važna sloboda i mogućnost donošenja samostalnih odluka u braku. Uz sve mjere opreza i stalnu kontrolu Lambro ipak nije uspio zadržati Anicu uz sebe te se ona udala za Džonu kojeg istinski voli, a Lambro je ostao sam. S druge strane, Lambrin brat,

Gabro svojoj je zaručnici Jeli davao potrebnu slobodu, nije ju kontrolirao te su njih dvoje ostali u skladnom i sretnom odnosu u kojem su bili jednaki.

3.2 *Nauk od žena*

Frančezarija *Nauk od žena* sastoji se od pet atova. Prvi at sastoji se od četiri šene, drugi i treći at od pet šena, a četvrti i peti at od devet šena. Lambro nastoji na silu zadržati Anicu od utjecaja vanjskoga svijeta te od nje nastoji napraviti savršenu ženu, koja je po njemu poslušna i podložna mužu i njegovim zahtjevima, dakle, vidljiv je tradicionalan pristup braku i bračnim vrijednostima:

„ (...) u osnovi muško-ženskih odnosa je sukob koji traje izuzetno dugo, a doveo je do dominacije muškaraca u osobnim, obiteljskim i općedruštvenim odnosima. Ta dominacija nije prirodna niti neizbježna; stvorena je institucijama društva od obitelji preko državnih vlasti pa do konfesionih sustava (M. Ferree, 1991.)“ (Janković, 2008: 56).

Kako navodi Benveniste:

„Kao u Pavla, hijerarhijski autoritet, ugled i vlast idu ocu. Ali, dok u Rimljana *pater familias* uživa gotovo bezgraničnu svestvlast u kući, s velikim pravima, a jedva kojom dužnošću, u kršćana je otac vezan dubokim ljudskim dužnostima.“ (Benveniste, 1972: 42)

Tako upravo Lambro smatra kako bi muškarac trebao biti glava kuće, trebao bi imati apsolutni autoritet nad kućom te se boji onih brakova i odnosa u kojima muškarac gubi ili uopće nema autoritet:

„Ma reci mi, molim te, je li djegod u svemu svijetu mjesta dje se počelo živjet kako ovdje dje su mužovi uztrpjeli na ovi način kako se vidu dan-današnji, i svi mirni kô bubreg u loju na sve što im se događa i klopoće? Jesu neki koji trude, reventaju i dobivaju, a žena im rasipje i dijeli onezajem koji nastoje kako će ih okruniti.“ (*Nauk od žena*, I, 144)

On svoju buduću suprugu Anicu smatra naivnom i nevinom te vjeruje kako je upravo ona materijal za savršenu suprugu jer „(...) žena koja što god umije i zna ne može se dobru nadat.“ (*Nauk od žena*, I, 145) Lambro Anicu gleda kao osobu koju može kontrolirati kako on želi. On žene vidi samo kao kućanice i to mu je jedino važno, smatra da je žena savršenija, što manje zna:

„U jednu riječ, da ne zna ništa, i, ako ćemo govorit onako kako je u putu, dosta je za nju da umije molit Boga, mene ljubiti, šit i prestit.“ (*Nauk od žena*, I, 145)

No, nakon što sazna za Aničin susret s Marom i njihov odnos odlučuje ju hitno oženiti te joj daje upute, odnosno listu pravila kojih se mora pridržavati kako bi ju pridobio svojom manipulacijom:

„I zasve da muž i žena dvije strane su ujedno sadružene, sa svijem tezijem ove dvije strane nijesu jednake, erbo jedna strana od njih ima stat više, a druga niže, jedna ima bit podložna drugoj koja vlada, (...)“ (*Nauk od žena*, III, 159)

Suprotnost Lambrinim stavovima je Maro koji na ljubav gleda kao na nešto pozitivno, što promijeni čovjeka u potpunosti i dopusti mu da otkrije nove stvari o samome sebi. Maro smatra kako je brak i ljubav nešto pozitivno i da obje strane trebaju imati svoju slobodu:

„Valja rijet istinu da je ljubav jedan vro meštar, er te nauči što ti nijesi nigda umio po sebi, sasvijem nas promijeni, i u jedan čas s njegovijem naukom čini nam činit što ne bismo u vas život činili.“ (*Nauk od žena*, III, 164)

Maro je istinski zaljubljen u Anicu, privukla ga je njezina ljepota, u konačnici njihova ljubav pobjeđuje te on uzima Anicu za svoju suprugu.

S druge strane, Anica je na prvi pogled poštena i vrijedna djevojka:

„Dospijevam meni jednu pocjelicu, a tebi sam veće dospjela one košulje i one baretine.“
(*Nauk od žena*, I, 148)

Ona, naime, prividno ne zna ništa o odnosu muškaraca i žena te se nalazi u situacijama s Marom koje se ne sviđaju Lambri:

„*Lambro*: Tot kordunu. Ma bih ja hotio znat da ti niješto drugo učinio nego samo to što ti je ljubio u ruke i grlio te.

Anica: Kako? tot se još može štogod drugo učinit?“ (*Nauk od žena*, II, 156)

Ipak, Anica nije onakva kakva se predstavlja Lambri i ne voli ga zapravo, njena ljubav usmjerena je prema Mari:

„Jesi. Ma za rijet ti ono što ćutim, za tega on me veće delekta nego ti. Kad pomislim da bih bila tvoja žena, nahodim za mene ženidbu usionu i veoma trudnu, i sve što mi govoriš,

sve mi se čini nješto strašno. Ma jaoh, on opeta učini je punu uživanja, da ne možeš od manje nego jedva prije čekati za udat se.“ (*Nauk od žena*, V, 177-178)

Iako je Anica Lambri zahvalna na svemu što je za nju učinio i na svemu što joj je omogućio, na njega ne gleda kao na supružnika zbog njegovih stavova te odlazi Mari. Također, može se reći kako je Anica s jedne strane poštivala Lambrin autoritet, ali ipak mu se u konačnici suprotstavila jer se nije mogla zamisliti kao njegova supruga što možemo povezati sa sljedećom tvrdnjom:

„Pozitivno izraženo, svakom autoritativnom odnosu svojstvena je osjećajna spona nekog podređenog prema nekoj neodređenoj osobi ili instanci. Čini se da osjećaj autoriteta uvijek ima u sebi nešto straha, strahopoštovanja, uvažavanja, divljenja, ljubavi, a često i mržnje.“ (Fromm, 1980: 78)

*

Kroz komediju *Nauk od žena* prikazuju se dvostruki standardi muškaraca i žena. Lambro nizom pravila nastoji stvoriti sebi savršenu i poslušnu ženu od Anice koja je prividno naivna. Ipak, Anica je domišljata i mudra te uspijeva nadmudriti Lambro i udati se za Mara. Ovim se djelom također kritiziraju odnosi između muškaraca i žena. Ponovno se kritizira stalna potreba muškaraca da kontroliraju žene te se ne naglašava njihova potreba za jednakošću, slobodom i pravom ljubavi.

3.3 *Ženidba usilovana*

Komedija *Ženidba usilovana* sastoji se od deset šena koje čine jedan at, odnosno jedan čin. Središnju temu komedije predstavlja neodlučni Lambro koji kroz razgovore s drugim ljudima nastoji odlučiti treba li se oženiti puno mlađom djevojkom Anicom ili ne. Kroz razgovor s prijateljem Jerom saznajemo da je Lambro u pedesetim godinama. Prijatelj Jero, kao i ostali s kojima razgovara, odgovara ga od ženidbe:

„*Per verita*, konat je džus i ja ću ti rijet više toga *franchissimamente* i kô prijatelj, kako mi si ti isti činio da ti obećam, to jes da ženidba nije poništa za tebe.“ (*Ženidba usilovana*, I, 212)

Lambro je odlučan oženiti se i za svoju odabranicu bira mladu Anicu koja ga privlači svojom ljepotom:

„Bit ćeš moja od vrh glave do dno peta, i ja ću bit od svega gospar: od tvojijeh slatkijeh usta, od tvojijeh ljuvenijeh uši, od tvoje bradice i tezijeh tvojijeh sisica, od tvoje...; nasvrhu svakolika bit ćeš moja i na moju zapovijed, i ja ću bit gospar milovat te kako god ustijem.“ (*Ženidba usilovana*, II, 214)

Benvin navodi:

„Žena je mužu podređena, ali njegova prava nisu neograničena: žena nije sluškinja, ropkinja (*non ancilla*), nego većmi sestra; ona muža svog poštuje pažnjom koja graniči s ljubavlju (*reventia quae vicina est caritati*).“ (Benvin, 1972: 42)

Upravo je to stajalište mlade Anice o braku. Naime ona ne želi biti sluškinja koja dane provodi sama u kući, nego mu želi biti ravnopravna, želi također imati osjećaj kontrole u braku:

„(...) ufam da ćemo se jako dobro među nami pogodit i da nećeš bit od onezijeh mužova dosadnijeh koji hoće da njihove žene živu u zabiti. Spovijedam ti istinu da mi to ne bi išlo nimalo po ćudi i da je za mene samoća isto koliko i smrt.“ (*Ženidba usilovana*, II, 214)

Nadalje saznajemo da je Anica zaljubljena u Džonu, a na brak s Lambrom gleda samo kao na priliku za okoristiti se njegovim bogatstvom:

„(...) ovo je jedan čovjek za koga se ne udavam za ljubav. Njegovo samo bogatstvo činilo mi je da se prignem za uzet ga.“ (*Ženidba usilovana*, VII, 223)

Anica vjeruje kako Lambro zbog svojih godina neće još dugo poživjeti te će ona brzo biti slobodna:

„Ovo ti je jedan čovjek koji će do malo vremena dospjet i u komu nije veće od šes mjeseca života. Ja ti se hitam za nj da ćeš ga vidjet dobrzo mrtva; i neću imat potrebe za udugo molit nebesa da mi dopuste srećno biće od udovice...“ (*Ženidba usilovana*, VII, 223)

Aničin ljubavnik Džono je u početku iznenađen time što se njegova ljubljena udaje za drugoga, no kada sazna njene razloge daje si za slobodu da Lambri licemjerno čestita na braku i ponudi mu svoju službu:

„Primate u dobro, gosparu, da se veselim vašom ženidbom i u isto doba da vam poklonim moju službu. Ja vam obećavam da uzimljete jedno čeljade jako skladno. A vami se, gospo, veselim što ste imali sreću izabrat ovakoga vjerenika: nijeste mogli iznać boljega, i ovi gospar, vidi mu se po faci, da ima bit u njemu jedan pridobar muž.“ (*Ženidba usilovana*, VII, 223)

Nakon svih informacija koje je prikupio Lambro odlučuje odustati od ženidbe, shvaća da to ipak nije za njega i ne želi se oženiti Anicom, no ipak dolazi do nove prepreke, a to su Aničin otac Reno i brat Kristo. Lambro dolazi do Rene kako bi rekao da neće ženiti Anicu, a kao razlog navodi to da on nije za ženidbu:

„*Lambro*: Gosparu Reno, ja vam ostajem držan na časti koju mi činite, ma vam ja govorim da neću po nijedan način ženit se.

Reno: Ko, ti?

Lambro: E, e, ja!“

Reno: Ma razlog?

Lambro: „Razlog je da se ne ćutim nimalo dobar za ženidbu i da se hoću izgledat u moga oca, u moju mater i u svijeh od moje kuće, koji se nijesu htjeli nigda da oženu.“ (*Ženidba usilovana*, VIII, 225)

Naime, iz navedenih citata uočava se da je Aničin otac Reno svjestan osobina svoje kćeri te ju i on želi udati što prije kako ona ne bi bila više njegova briga i obaveza, ali ipak i on želi biti siguran kako se ona dobro udala te ne dozvoljava Lambri da odustane od ženidbe:

„Hvala nebesima! Evo me dje sam digo strašan poso z glave. Sad ti imaš veće imat pomnju kako će živjet. Hod'mo postat veselo i proslavit ovu čestitu ženidbu.“ (*Ženidba usilovana*, X, 226)

Nadalje, Aničin brat Kristo odlučuje uzeti stvari u svoje ruke kako bi sačuvao čast svoje sestre prema kojoj je vrlo zaštitnički nastrojen te daje dvije mogućnosti Lambri: oženiti Anicu ili se boriti s njim mačevima u duelu. Na taj način Lambro je silom natjeran oženiti Anicu jer ipak cijeni svoj život više:

„*Kristo*: Gosparu, meni je jako žô da sam usilovan s vami ovako prohodit, ma neću pristat poništa, ako vam je drago, dokle god mi ne obećate ili se bit, ili mi uzet sestru. (*Puštava štap*)

Lambro: Da, gosparu, uzet ću je...“ (*Ženidba usilovana*, IX, 226)

*

U frančezariji *Ženidba usilovana* ismijavaju se, dakle, pogrešni razlozi za sklapanje braka i prisilni brak. Lambro se Anicom htio oženiti samo zbog njene mladosti, fizičkog izgleda i

privlačnosti. Anica se, s druge strane, htjela udati za Lambru samo zbog njegovog bogatstva, svjesna da njegovom smrću njoj pripada sve što on posjeduje. Na ovaj način, ismijavaju se ljudski nagoni i ponovno se naglašava da bez iskrenosti i prave ljubavi nema uspjeha. Isto tako spominje se problem prisilnih brakova, koji su u to vrijeme bili učestali i, uglavnom, žene tu nisu imale izbora. Često su bile primorane stupiti u brak zbog društva ili materijalnog stanja, a ne zbog ljubavi, bez obzira na vlastitu sreću ili nesreću. O njihovoj su sudbini većinom odlučivali upravo njihovi očevi, što u slučaju komedije *Ženidba usilovana* potvrđuje lik Rene ili lik starijeg brata (Kristo).

4. Zaključak

Za hrvatsku književnost 18. stoljeća može se reći da su Moliereove komedije i njihove preradbe znatno obogatile dubrovačko kazalište i društvo. Nastalim frančezarijama dubrovačko se kazalište izvuklo iz začaranog kruga sličnih i neoriginalnih predstava koje su se izvodile u Orsanu u to vrijeme, a hrvatski jezik počeo se koristiti češće te se odupro utjecaju talijanskog kazališta i talijanskog jezika.

U središtu ovoga rada nalazila se tema obitelji i uloge koje muškarci i žene imaju kao supružnici. U radu su analizirane tri frančezarije: *Nauk od mužova*, *Nauk od žena* i *Ženidba usilovana* te su detaljno prikazani likovi i njihovi stavovi. U svim trima frančezarijama zajednički je lik Lambre koji je u većini slučajeva lik s tradicionalnim, donekle negativnim, pogledom na brak. Naime, vidljivo je kako on smatra da on treba biti glavna osoba, koja donosi sve odluke i ima potpuni autoritet nad suprugom. Smatra kako je supruzi mjesto u kući, da je ona stvorena kao kućanica te ju svim manipulacijama želi zadržati podalje od svijeta. Nadalje, pojavljuju se i likovi poput Gabre i Mara koji su čista suprotnost Lambri. Ova dvojica likova imaju liberalniji pogled na brak te su voljni svojim odabranicama dati potrebnu slobodu kako bi i one i oni bili sretni u zajedničkom suživotu. U konačnici pojavljuje se lik Anice. Iako se na početku doimlje kao poslušan i naivan lik, Anica se tijekom radnje razotkriva kao suprotnost svemu u što Lambro vjeruje. Anica je lik žene koja smatra da supruga nije tu kako bi bila samo kućanica, nego treba biti ravnopravna sa suprugom. U svim trima frančezarijama Anica nadmudruje Lambru koji ju podcjenjuje te ga u konačnici ili iskorištava zbog njegovog bogatstva ili ga napušta kako bi bila sa svojom pravom ljubavlju. Kroz ova tri različita tipa likova prikazani su različiti sustavi vrijednosti te različiti pogledi na brak i obitelj kao zajednicu tog doba.

5. Izvori i literatura

1. Anonim, 1972. *Nauk od mužova. Komedija*, u: Dubrovačke preradbe Molièreovih komedija. 1972. Stari pisci hrvatski, Knjiga 36, knjiga prva, prir. M. Deanović, Zagreb: JAZU, (str. 87-112).
2. Anonim, 1972. *Nauk od žena. Komedija*, u: Dubrovačke preradbe Molièreovih komedija. 1972. Stari pisci hrvatski, Knjiga 36, knjiga prva, prir. M. Deanović, Zagreb: JAZU, (str. 141-183).
3. Anonim, 1972. *Ženidba usilovana. Komedija*, u: Dubrovačke preradbe Molièreovih komedija. 1972. Stari pisci hrvatski, Knjiga 36, knjiga prva, prir. M. Deanović, Zagreb: JAZU, (str. 211-226).

*

4. Batušić, N., 1978. *Povijest hrvatskoga kazališta*, Zagreb: Školska knjiga.
5. Benvin, A., 1972. „Obitelj kroz povijest“, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/57644> , pristupljeno: 13.9.2024.
6. Deanović, M., 1978. „Molière u povijesti dubrovačkog teatra 18. vijeka“, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/102358> , pristupljeno: 30.6.2024., (str. 121-125).
7. Fališevac, D., 2007. *Dubrovnik – otvoreni i zatvoreni grad: studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*, Zagreb: Naklada Ljevak.
8. Franičević, M., Švelec, F., Bogišić, R., 1974. *Od renesanse do prosvjetiteljstva*, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga br. 3, Zagreb: Liber – Mladost.
9. Fromm, E., 1980. *Autoritet i porodica*, Zagreb: Naprijed.
10. Janković, J., 2008. *Obitelj u fokusu*, Zagreb: etcetera.
11. Kombol, M., 1945. *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporoda*, Zagreb: Matica hrvatska
12. Lovrić Jović, Ivana, 2011. *Jezična analiza frančezarija: ponašijenčane Molierove komedije kao književni ogled dubrovačkog pučkog govora*, Zagreb (doktorski rad).